

Bering og hans Mænd og dermed for den Vilje og det Vovemod, som endnu i vore Dage har vist sig levende og virksomt i den danske Sømandsstand“.

Bogen indeholder Hans Hartvig Seedorff Pedersens Kantate med Brudstykker af Vagn Holmboes Musik, Taler af Professorerne Niels Bohr og Niels Nielsen samt et Uddrag af Beskrivelsen til Mogens Bøggilds og Kaare Klints Monument for Vitus Bering, som tænkes rejst i Horsens.

Resultatet er et usædvanlig smukt og fornemt Stykke Bogkunst.

Niels Nielsen.

Vore Fortidsminder. Arkæologiske Kort over Løkken samt over Brønderslev-Sæby. 1:100 000. Udgivet af Geodætisk Institut og Nationalmuseet. København 1941. Pris pr. Blad 2,40 Kr.

Hermed fortsættes den gentagne Gange omtalte Udgivelse af Kortserien: Vore Fortidsminder. Fremstillingsformen er den samme som i de tidligere Blade, idet de under Staten fredede Oldtidsmindesmærker er afsatte med rød Signatur, medens de historiske Mindesmærker er angivet med blaa Signatur. Den ledsagende Tekst er ganske kortfattet og koncentreret og for Oldtidsmærkernes Vedkommende begrænset til kun at omfatte de mere betydningsfulde. Højfordelingens geografiske Hovedtræk kommer smukt frem, navnlig den højrige Zone fra Frederikshavn til Nørresundby; ligeledes bemærker man de relativt mange, yngre Høje i den nordlige Del af den Store Vildmose. Kortet er et fortræffeligt Hjælpemiddel i de forskellige Former for Undervisning og Oplysning.

Niels Nielsen.

Fridlev Thøgersen: Danmarks Moser. Beretning om Hedeselskabets systematiske Eng- og Moseundersøgelser. 170 Sider. 25 × 17 cm. Talrige Kort. Viborg 1942.

Bogen er Resultatet af en Række indgaaende Undersøgelser af vore Moser væsentlig med Henblik paa Fremstillingen af Brændtørv. Foranledningen til disse Undersøgelser var de mange Tørv af daarlig Kvalitet, der kom paa Markedet under Verdenskrigen 1914—18. Der havde allerede flere Gange tidligere været Planer fremme om en detailleret Undersøgelse af de danske Moser, men først efter at Moserne var blevet henlagt under Det danske Hedeselskab, kom der Resultater ud heraf. I 1918 stillede Professor Dr. phil. A. Mentz Forslag om en landsomfattende Undersøgelse af Moserne. Denne Undersøgelse skulde bl. a. kaste Lys over, hvilke

af vore Moser der ikke maatte benyttes til Fremstilling af Brændtørv, fordi Tørvens Kvalitet var for ringe, og hvilke der ikke burde afgraves, fordi de allerede var omdannet til rationelt dyrkede Enge og Agre. Resultatet blev Dannelsen af Selskabets „Rekognosceringer af Mosearealer over 25 ha“, hvis Arbejde udførtes i Aarene 1919—21. „Rekognosceringerne“ blev senere efterfulgt af Hedeselskabets Eng- og Moseundersøgelser, efter hvis nye Principper man nu medtog alle Mosearealer over 5 ha, idet man ved et Moseareal forstod en Strækning med mindst 30 cm Tørvemasse. Denne Definition afviger fra den tidligere anvendte botaniske, efter hvilken man kun tog Hensyn til Vegetationen. De nye Undersøgelser paa-begyndtes i 1921, og ved Hjælp af talrige Boringer fik man et udmærket Billede af Moserne. Det store Arbejde blev først færdigt efter Krigsudbruddet i 1939.

Med Henblik paa den fremtidige Udnyttelse har man inddelt Moserne i 4 Klasser efter følgende Definition:

- I. Moser, der paa Grund af for stort Askeindhold eller af andre Aarsager ikke kan eller bør bruges til Fremstilling af Brændtørv.
- II. Moser, der vel indeholder brugelig Brændtørv, men hvor Dybden er saa ringe, eller Moserne allerede afdrevet saa stærkt, at de nu kun har Interesse for Fremstilling af Tørv til den paagældende Egns Beboere.
- III. Moser, der kan benyttes til Tørvfremstilling i større Stil.
- IV. Moser, hvor Tørvemassen er af saa let Kvalitet, at den ikke med Fordel med de hidtil kendte Metoder kan udnyttes til Fremstilling af Brændtørv.

Efterhaanden som Undersøgelserne, der foretoges amtsvis, forelaa færdige, publiceredes de i Form af en tabellarisk Oversigt ledsaget af Kort og en lille Beskrivelse. Tabellerne giver Oplysninger om Mosens Navn, dens Størrelse, Beliggenhed, om det er en Lav-, Overgangs- eller Højmose, den gennemsnitlige Tørvedybde, Askeindholdet i % og Aaret for Undersøgelserne. For Klasse III's Vedkommende er endvidere angivet Afstanden fra Station, det beregnede Indhold af Raatørv i Tons, Antal Tørv pr. Ton, Tørvens Brændværdi og Undergrundens Beskaffenhed. Hver Beskrivelse er ledsaget af Kort, hvorpaa Moserne er indtegnet og forsynet med Nummer, hvorefter enhver interesseret kan slaa op i Tabellerne og der finde alle de Oplysninger, der er nødvendige forinden en rationel Udnyttelse af Mosen. Disse detaillerede Undersøgelser er

delvis Grunden til, at vi saa hurtigt har været i Stand til at forøge vor Tørveproduktion i den Grad, som det er sket.

Under normale Forhold, det vil sige i Fredstider, hvor Tilførslerne af udenlandsk Brændsel er tilstrækkelige og til rimelige Priser, ligger Tørveproduktionen paa ca. $\frac{1}{2}$ Mill. t, men allerede i 1940 oversteg Produktionen 1918's Produktion (Verdenskrigens højeste) og naaede 2,5 Mill. t, og i 1941 steg den yderligere til 4,7 Mill. t. Da alt taler for, at Produktionen er steget endnu mere i 1942, er det interessant at se, hvor lang Tid vore Beholdninger vil kunne slaa til. Derfor har man foretaget en Sandsynlighedsberegning over vore Forraad af brugelige Tørv (d.v.s. Kl. II+III+IV). Efter denne Beregning kan man sætte hele Danmarks Forraad til 145,3 Mill. t. Heraf findes alene de 117,1 Mill. t i Jylland og 28,2 Mill. t paa Øerne. Bedst forsynet blandt alle vore Amter er Aalborg med 45,2 Mill. t, derefter følger Hjørring og Randers Amter med henholdsvis 11,9 og 11,1 Mill. t. Af de jyske Amter er Thisted Amt med kun 0,8 Mill. t daarligst forsynet. Det, der præger de jyske Moser, er de store Højmoser i Midt- og Nordjylland, hvis Tørv næsten alle kommer i Klasse III (den bedste). Højmoserne er ikke saa fremtrædende paa Øerne, og Øernes Beholdning af gode Tørv er derfor heller ikke saa store. Bedst stillet er Holbæk Amt med 5,8 Mill. t, hvoraf alene de 2,9 falder paa Aamosen. Yderligere 0,9 Mill. t ligger i den Del af Mosen, der hører til Sorø Amt. Efter Holbæk følger Præstø Amt med 5,2 Mill. t (Holmegaards Mose 1,5). Øernes øvrige Amter har mellem 3 og 4 Mill. t med Undtagelse af Københavns Amt (1,0 Mill. t) og Bornholms Amt (kun 0,2 Mill. t).

De største jyske Moser er Ll. Vildmose med 4,2 Mill. t i Klasse III, St. Vildmose (2,5 Mill. t), Lundergaards Mose ved Kaas (2,5 Mill. t), Maastrup Mose ved Tolne (2,0 Mill. t), Svoldrup Mose Vest for Aars (1,2 Mill. t), Skalsaadalen i Viborg Amt (1,1 Mill. t), Fuglsø Mose i Djursland (1 Mill. t), Blaaehøj Mose i Vejle Amt (1,7 Mill. t) og Klipleve Mose i Sønderjylland (0,9 Mill. t).

Tørvemoserne er ikke jævnt fordelt over Landet. Som Helhed fremgaar det af Kortene, at Midtjylland og især Nordjylland med Undtagelse af Thisted Amt er overordentlig vel forsynet. De store Smeltevandsdale fra den jyske Højderyg og Vest paa har store Forraad af Tørv, og det samme gælder de marine Flader fra Sen- og Postglaciertiden i Nordjylland. Daarligst forsynet med Moser er det østlige og vestlige Sjælland, det vestlige Lolland, Bornholm, det østlige og nordlige Fyn, Haderslev Amt og Egnene Syd for Horsens og Vejle. De noget mindre Øer som Læsø, Samsø, Taasinge, Fanø og Rømø har slet ingen Moser over 5 ha.

*Oversigt over Forraadene i de danske Moser over 5 ha.
Tallene i 100 t.*

	Kl. II	Kl. III	Kl. IV	Ialt	Efter 1941
Aabenraa-Sønderborg	1137	4009	—	5146	4931
Aalborg	13003	12666	20160	45829	45202
Aarhus	4429	232	15	4676	4387
Haderslev	519	333	235	1087	947
Hjørring	5512	4957	2081	12550	11927
Randers	10208	1946	—	12154	11136
Ribe	3899	3199	761	7859	6418
Ringkøbing	4012	4215	12	8239	6655
Thisted	190	800	—	990	770
Tønder	1367	2344	—	3711	3578
Vejle	2726	3390	—	6116	5654
Viborg	12522	3030	1169	16721	15479
Jylland ialt	59524	41121	24433	125078	117084
Frederiksborg	1711	726	65	2502	1967
Holbæk	2164	4320	—	6484	5801
København	1170	166	—	1336	984
Præstø	2028	3535	—	5563	5187
Sorø	1733	2125	—	3858	3415
Bornholm	62	203	—	265	240
Maribo	2493	1363	—	3856	3585
Odense	2114	1411	—	3525	3304
Svendborg	2447	1522	—	3969	3773
Øerne ialt	15922	15371	65	31358	28256
Hele Landet	75446	56492	24498	156436	145340

Viggo Hansen.

Uppdráttur Islands. Blad Nr. 85, 95, 106 og 115. 1:100 000. Geodætisk Institut. København og Reykjavík 1941.

De to førstnævnte Blade omfatter Vatnajökulls nordlige Rand-omraade fra Urðarháls til Egnen ved Snæfell. Man har fra denne Egn, bortset fra en enkelt Lokaloptagelse kun haft skitsemaessige Rutekort, og saavel Hovedtræk som topografiske Detailler har hidtil været yderst ufuldstændig kendt. Fra et videnskabeligt Synspunkt rummer disse Blade interessante Enkeltheder. Jökulranden har den for det islandske Højland typiske Udformning med brede svagt buede Istunger, en vigtig Landskabstype, som her for første Gang er fremstillet i et topografisk Kort i stor Maalestok. Navnlig bemærker man det i glaciologisk Henseende vigtige Omraade foran